

Universiteit
Leiden

The Netherlands

Boekbespreking van: Election Campaigning; The New Marketing of Politics

Praag Jr., P. van

Citation

Praag Jr., P. van. (1996). Boekbespreking van: Election Campaigning; The New Marketing of Politics. *Acta Politica*, 31: 1996(3), 315-318. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3450427>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3450427>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

- settled'. In: Klaus Greschmann (red.), *Economic and Monetary Union: Implications for national policy-makers*, Maastricht: European Institute of Public Administration, pp. 51-115.
- Johnson, Christopher (1994), 'Fiscal and monetary policy in Economic and Monetary Union'. In: Andrew Duff, John Pinder, en Roy Pryce (red.), *Maastricht and beyond. Building the European Union*, Londen: Routledge, pp. 71-83.
- Kenen, Peter (1969), 'The theory of optimum currency areas: An eclectic view'. In: R. Mundell en A. Swododa (red.), *Monetary problems of the international economy*. Chicago: University of Chicago Press.
- Leigh-Pemberton, Robin (1990), 'The United Kingdom's proposals for Economic and Monetary Union'. In: *Bank of England quarterly bulletin*, pp. 374-77.
- Martin, Lisa L. (1993), 'International and domestic institutions in the EMU process', *Economics and politics* 5 (2): 125-145.
- McNamara, Kathleen, R. (1994), *Economic and Monetary Union in Europe. Do domestic politics matter? Does hegemony?*, Paper presented at the annual APSA Meeting, New York, september 1-4.
- Ministère de l'Economie, des Finances et du Budget (1990), *Vers l'Union économique et monétaire européenne. Colloque du 21 juin 1990*, Paris: La documentation Française.
- Mundell, R.A. (1961), 'A theory of optimum currency areas', *American economic review* 51.
- Rapport-Delors (1989), *Rapport over de Economische en Monetaire Unie in de Europese Gemeenschap* (Comité voor de bestudering van de Economische en Monetaire Unie). Luxemburg: Bureau voor officiële publikaties der Europese Gemeenschappen.
- Pelkmans, Jacques (1991), 'Towards Economic Union'. In: Peter Ludlow (red.), *Setting EC priorities 1991-92*, CEPS, Brussel, oktober-november, pp. 39-100.
- Sandholtz, Wayne (1993), 'Choosing union: Monetary politics and Maastricht', *International organization* 45: 1-39.
- Smeets, Heinz-Dieter (1990), 'Does Germany dominate the EMS'. In: *Journal of common market studies*, 29 (1): 37-52.
- TUC (1992), 'Unions after Maastricht. The challenge of Social Europe'. Londen: TUC.
- Verdrag betreffende de Europese Unie* (1992) Luxemburg: Bureau voor officiële publikaties der Europese Gemeenschappen.
- Verdun, Amy (1990), *Naar een Economische en Monetaire Unie (1970-1990): Een Analyse van de Politieke Beleidsruimte in Nederland*. Doctoraalscriptie Internationale Betrekkingen, PSCF, Universiteit van Amsterdam.
- Verdun, Amy (1995), *Europe's struggle with the global political economy. A study of how EMU is perceived by actors in the policy-making process in Britain, France and Germany*, Proefschrift, Europees Universitair Instituut, Florence.

Boekbesprekingen

Dennis Kavanagh, **Election Campaigning; The New Marketing of Politics**. Blackwell, Oxford 1995

De laatste decennia zijn in alle landen de verkiezingscampagnes sterk van karakter veranderd. In de media treft men rond elke campagne beschouwingen aan over politieke marketing en de 'veramerikanisering' van de campagne. Ook in wetenschappelijke beschouwingen komt dit thema de laatste jaren regelmatig aan de orde. Op basis van een helder en boeiend overzicht van de ontwikkelingen in de laatste decennia in het Verenigd Koninkrijk mengt Kavanagh zich in dit boek niet alleen in deze discussie, maar formuleert hij ook een aantal duidelijke conclusies.

Kavanagh is bij uitstek geschikt voor het schrijven van een overzichtsstudie. Sinds 1974 heeft hij, in het kader van de periodieke verkiezingsstudies *The British General Election of 19..*, vele insiders geïnterviewd, zowel politici, partijfunctionarissen als externe deskundigen die voor een politieke partij werkten. Deze interviews zijn dan ook een belangrijke databron voor deze studie. Daarnaast wordt in de hoofdstukken over de media op ruime schaal gebruik gemaakt van de serie Political communications: *The General Election Campaign of 19..* die sinds 1979 na elke verkiezing verschijnt en waar Kavanagh ook regelmatig aan meewerkt.

In dit boek worden in een elftal hoofdstukken de belangrijkste ontwikkelingen behandeld. Aan de orde komen de ontwikkelingen in de twee grootste partijen, de rol van opiniepeilingen, het eigen electoraal onderzoek van partijen, en de wijze waarop de pers en de televisie verkiezingscampagnes verslaan.

De studie van Kavanagh kan gedeeltelijk gelezen worden als een beschrijvende en historische studie over de ontwikkeling van verkiezingscampagnes in het Verenigd Koninkrijk. De twee uitgebreide hoofdstukken over de Conservatieven en Labour bevatten een schat aan informatie en soms ook onthullende details. Zo is het boeiend om te lezen hoe de Conservatieven al in 1959 een strategie ontwikkelden om een deel van de arbeidersklasse voor zich te winnen. Nadat op basis van onderzoek was vastgesteld dat de nieuwe arbeidersklasse sterk geïnteresseerd was in consumptiegoederen en een eigen huis werd dat het centrale thema in de campagne. Een beroemd geworden poster laat een gelukkig gezin zien dat vol enthousiasme de (nieuwe) auto staat te poetsen. De Conservatieve partij stond in het algemeen veel opener voor de adviezen van externe deskundigen dan Labour, veel innovaties kwamen in de loop van de tijd dan ook uit conservatieve hoek. Toch was ook daar soms sprake van duidelijke weerstand. Zo voelde Heath niets voor 'gimmicks' and 'packaging' en vond hij het oefenen voor televisieoptredens verspilde tijd

(p. 51-52). Major legde in 1992 weinig animo aan de dag voor de talloze geplande 'photo-opportunities' (171).

De weerstand binnen Labour was veel groter. Het algemene gevoel bij deze partij was lange tijd dat rechtse partijen bezig waren met imagebuilding, maar dat het bij een linkse partij om de inhoud van het beleid ging, waarbij reclametrucs overbodig waren of zelfs schadelijk. Zo wees in 1978 de National Executive Committee (NEC) van Labour een verzoek van Callaghan af om fondsen ter beschikking te stellen voor onderzoek. Een belangrijke van buiten aangetrokken deskundige gaf achteraf zijn visie op deze afwijzing: 'They saw advertising and polling as symbols of selling out socialism: they did not need polling because Labour was the party of the workers' (p. 86). Tot 1987 moest met enige regelmaat in het partijbestuur een gevecht worden geleverd om geld voor onderzoek los te krijgen. Kavanagh gaat kort in op de politieke achtergrond van de weersin van de linkervleugel. Keer op keer lieten de onderzoeken zien dat hun ideeën weinig weerklink vonden onder de kiezers. Tony Benn ging in 1983 nog een stapje verder. Als voorzitter van de partijcommissie voor publiciteit verbood hij verder onderzoek naar de populariteit van politici. Fijntjes voegt Kavanagh daar aan toe dat Benn zeer onpopulair was (p. 133).

In het algemeen is het wel te begrijpen dat bij veel politici scepsis bestaat over opiniepeilingen. In 1970 en 1992 voorspelden bijna alle onderzoeksbureaus (ten onrechte) een Labour-overwinning, terwijl men ook bij andere parlementsverkiezingen een verre van accurate voorspelling gaf. Voor 1970 luidt de achteraf-verklaring dat men te vroeg was gestopt met onderzoek waardoor men de 'swing' richting Conservatieven miste. In 1992 voorspelden de 5 bekendste bureaus een kleine Labour overwinning, gemiddeld 1,3% voorsprong. De Conservatieven wonnen echter ruim met een voorsprong van 7,9%. Deze uitslag was voor de Engelse bureaus tenminste even pijnlijk als de onverwachte CDA-overwinning in 1986 in Nederland. Dit keer was men niet te vroeg gestopt met peilen. De meest plausibele verklaring is dat de twijfelaars en de non-respondenten disproportioneel veel op de Conservatieven hebben gestemd (p. 117). Een factor die volgens verschillende analyses ook in 1986 in Nederland een belangrijke rol heeft gespeeld.

Het is bekend dat onderzoek grote invloed kan hebben op partijen en op de politieke agenda. Onderzoek kan partijen ook op het verkeerde been zetten. Zo gaf onderzoek in 1992 aan dat 75% van de kiezers bereid was meer belasting te betalen voor betere overheidsdiensten. Gevraagd een keuze te maken tussen de belastingplannen van de Conservatieven (verlaging) en Labour (verhoging) bleek het electoraat fifty-fifty verdeeld te zijn. Eigen post-election onderzoek van Labour liet zien dat de angst voor belastingverhoging een belangrijk motief was om de partij juist niet te steunen.

Beide partijen hebben de laatste decennia onderzoekers en andere professionals in dienst, maar de positie die zij innemen binnen de partij is niet vergelijkbaar met de strategische positie van professionals in de V.S.. Na 1974 heeft geen enkele onderzoeker in Labour deel uitgemaakt van de kleine groep strategische adviseurs rond de partijleider. Ook bij de Conservatieven geldt dat onderzoekers nauwelijks rechtstreeks contact hebben met de partijleider. Politieke leiders als Thatcher en Kinnock lieten zich meer door eigen ervaringen leiden dan door onderzoeksresultaten. 'British politicians jealously guard the decision about campaign strategy and most politicians anyway think they have a direct line to the voters' (p. 144) aldus Chris Patten, voormalig hoofd onderzoek van de Conservatieven en voormalig partijvoorzitter. In het slothofdstuk formuleert Kavanagh het nog algemener: 'There is usually an element of personal judgement, intuition and hunch in the decisions politicians take' (p. 236).

De studie van Kavanagh is meer dan een beschrijving van een aantal ontwikkelingen.

Aan zijn analyse liggen een aantal theoretische grondgedachten ten grondslag. In hoofdstuk 2 geeft Kavanagh al aan dat het zeer moeilijk is om te generaliseren over campagnes. Centraal uitgangspunt is dat de elke campagne bepaald wordt door context waarbinnen hij zich afspeelt. Zowel binnen een land als tussen landen verschilt die context van verkiezing tot verkiezing. In de praktijk betekent dit dat voor elk land geldt dat de politieke cultuur, het partijstelsel en het functioneren van de media grote invloed hebben op de vraag of en in welke mate nieuwe campagnetechnieken worden overgenomen. Bovendien zijn niet alle campagnetechnieken die onderwerp zijn van kritiek van recente of Amerikaanse oorsprong. Zo blijkt uit het boek op overtuigende wijze dat 'negative campaigning' geen uitvinding uit de V.S. is maar binnen de traditie van de Engelse 'adversary politics' van oudsher een dominante rol speelt in de campagne. Zo wakkerde de conservatieve premier Ramsay MacDonald in 1931 de angst voor een Labour overwinning aan door, met een stapel waardeloze Duitse bankbiljetten in de hand, de socialisten te associëren met de hyperinflatie. Tijdens de campagne van 1946 hield Churchill zijn beruchte 'Gestapo' rede, waarbij hij in plastische termen aangaf hoe het leven eruit zou zien na een overwinning van Labour (p. 157). In 1959 stelden de Conservatieven de nieuwe verworvenheden van de verzorgingsstaat op een poster centraal, de aanvullende verkiezingsleus luidde 'Life's better with the Conservatives, don't let Labour ruin it' (p. 49). De wijze waarop de Tories thans, in 1996, met de leus 'New Labour, new danger' het opinieklimate proberen te beïnvloeden past in een lange conservatieve traditie. Labour heeft zich op dit punt veel terughoudender opgesteld, overtuigd als men was dat men deze trucs niet nodig had om de meerderheid van de bevolking achter zich te krijgen.

Het is volgens Kavanagh niet te verwachten dat 'negative campaigning' aan belang zal inboeten. Volgens vele betrokkenen werkt het. Eén van de geïnterviewden stelt dat er slechts twee basismodellen zijn bij politieke advertenties. Het ene luidt 'Time for a change'; het andere 'No time for a change'. Vooral bij een keuze voor het laatste patroon gaat het erom duidelijk te maken aan de kiezers dat men voor zekerheid dient te stemmen en dat de oppositie niet te vertrouwen is. Post-election onderzoek liet in 1992 zien dat 55% van de kiezers zich meer door afkeer van de ene partij lieten leiden dan door een positieve voorkeur voor de andere. In navolging van Amerikaanse onderzoekers voegt Kavanagh daar aan toe dat de sterke tendens bij de media om de campagne op enigszins cynische wijze te verslaan het aantrekkelijker maakt om tot 'negative campaigning' over te gaan (159-161). Beide ontwikkelingen versterken elkaar.

De kenmerken van het Britse partijstelsel en de politieke cultuur vormen ook de belangrijkste verklaring voor de algemene conclusie dat de campagnes wel systematisch gemoderniseerd worden maar dat er geen sprake is van veramerikanisering. Ondanks alle moderne campagnetechnieken blijft toch gelden dat lange termijn ontwikkelingen als de waardering voor partijen en regeringsbeleid van grotere invloed zijn dan campagne effecten (p. 232). Herhaaldelijk wijst Kavanagh er ook op dat het nog steeds om de inhoud gaat: 'The product matters more than the presentation' (p. 74, p. 152).

Teleurstellend is de wijze waarop het centrale begrip politieke marketing door Kavanagh wordt gebruikt. Het begrip wordt niet gedefinieerd en in tegenstelling tot recente literatuur wordt geen aansluiting gezocht bij de vier P's (prijs, produkt, plaats en promotie) uit de commerciële marketing literatuur. Kavanagh gebruikt het begrip als een containerbegrip, waarbij het synoniem wordt aan het gebruik maken van moderne communicatietechnieken, het inschakelen van externe professionals of het laten verrichten van onderzoek. Indien Kavanagh zorgvuldiger met het marketing begrip was omgesprongen had hij op een aantal punten de verschillen met de VS scherper kunnen analyseren. Een zwak

punt in het boek is ook dat hij stelt, zonder het begrip van Panebianco verder te behandelen, dat Labour zich ontwikkelt tot een electoraal-professionele partij (p. 108).

Kavanagh heeft een waardevol overzicht van de ontwikkeling van verkiezingscampagnes in Engeland geschreven. Alhoewel hij onderkent dat de nieuwe communicatietechnieken en inzichten niet bijdragen aan een hoger niveau van het publieke debat in de campagne, zet hij terecht een aantal relativerende kanttekeningen bij veel sombere analyses. Het zijn nog steeds de politici, niet de professionals, die de cruciale beslissingen nemen, geld speelt in vergelijking met de VS een relatief beperkte rol en issues en beleid zijn nog steeds belangrijker dan de verpakking.

Philip van Praag jr.

J.A. Bornewasser, **Katholieke Volkspartij 1945-1980**, Band I: Herkomst en groei (tot 1963). Valkhof Pers, Nijmegen 1995

Geruime tijd was het mogelijk de Nederlandse christen-democratie als een in wetenschappelijk opzicht relatief onderbelichte politieke stroming te kenschetsen. Sedert enige jaren is hierin echter verandering aan het komen, waarbij de bundel *Van de pastorie naar het torentje. Een eeuw confessionele politiek in Nederland* (1991) achteraf gezien het keerpunt vormt. Ongetwijfeld heeft de paradoxale revival van de christen-democratie in de jaren tachtig tot deze kentering bijgedragen. Het resultaat van deze ontwikkeling is inmiddels wel dat, juist nu de politieke betekenis van de christen-democratie tanende is, de belangstelling voor de beweging onder politicologen en historici zich op een hoogtepunt bevindt. Overigens handelt de meeste sinds 1991 verschenen literatuur over de geschiedenis van de christelijke partijen, hetgeen vermoedelijk een van de verklaringen is voor het feit dat er in een blad als *Acta Politica* tot voor kort weinig te merken is geweest van de gegroeide wetenschappelijke interesse voor de stroming. Met de bespreking van *Social Capitalism: a study of Christian democracy and the welfare state* van K. van Kersbergen in april 1996 en die van het boek van J.A. Bornewasser in dit nummer lijkt ook in dit opzicht – terecht – een kentering te zijn opgetreden.

De voorbereiding van Katholieke Volkspartij 1945-1980 is intussen ruimschoots voor 1991 begonnen. Het is het laatste Dagelijks Bestuur van de in 1980 ontbonden Katholieke Volkspartij (KVP) geweest dat Bornewasser indertijd nog heeft verzocht een wetenschappelijk verantwoorde partijgeschiedenis te schrijven, die tevens voor een breder publiek geschikt zou zijn. Hiertoe heeft hij niet alleen het omvangrijke partijarchief geraadpleegd, maar ook tal van aanvullende archieven waaronder de met het oog op de relatie tussen partij en episcopaat interessante bisschoppelijke. Het besluit om band I in 1995 te publiceren hield verband met het feit dat het dat jaar vijftig jaar geleden was dat de R.K. Staatspartij werd omgezet in de KVP. In de nog te verschijnen tweede band zullen te zijner tijd tevens de registers alsmede enkele bijlagen worden opgenomen.

Bij het schrijven van zijn studie heeft Bornewasser zich naar eigen zeggen enige beperkingen opgelegd. Zo betreft het een geschiedenis van de partij als organisatie. Derhalve komen kabinetsformaties alsmede het door de vertegenwoordigers van de partij gevoerde beleid slechts zijdelings ter sprake. Voorts ligt het accent op hetgeen zich op landelijk niveau heeft afgespeeld. In de top van de partij werd overwogen, besloten en uitgevoerd. Pogingen om tevens de regionale en lokale variëteiten te belichten, zijn gestrand. Het boek bestaat uit drie delen. Een eerste, 138 bladzijden tellend, deel is gewijd aan 'De

R.K. Staatspartij als erfstaatster'. Deel II is getiteld 'Tussen vooruitstrevende katholieke partij en eenheidspartij voor katholiek Nederland 1945-1954', deel III 'Onder christelijk-sociale vlag laverend tussen links en rechts 1954-1963'.

Is Bornewasser er, voorzover althans op basis van deze eerste band te beoordelen valt, in geslaagd volledig te voldoen aan het hierboven gememoreerde verzoek van het Dagelijks Bestuur van de KVP om een wetenschappelijk verantwoorde, tevens voor een breder publiek geschikte geschiedschrijving van de katholieke partij? Gedeeltelijk. Een wetenschappelijk verantwoorde geschiedenis is het zeker geworden. Bornewassers kennis en verwerking van de bronnen is, zoals van een emeritus-hoogleraar in de geschiedenis van kerk en theologie aan de Theologische Faculteit Tilburg verwacht mocht worden, fenomenaal. Als kenner bij uitstek van de rooms-katholieke denkwereld, weet hij de ideologie van de R.K. Staatspartij en de KVP trefzeker uiteen te zetten. Ook de complexe relatie tussen episcopaat en partij, volgens de auteur 'uiteraard een van de belangrijke doeleinden van mijn onderzoek' (p. vi), weet hij aanzienlijk te verhelderen.

Of het boek tevens voor een breder publiek geschikt is – het tweede deel van het verzoek van het KVP-bestuur –, valt evenwel te betwijfelen. Daarbij speelt de omvang een rol (alleen band I telt reeds 689 bladzijden), maar niet eens de belangrijkste. Evenzeer van belang is bijvoorbeeld de nadruk die Bornewasser zoals gezegd legt op organisatorische vraagstukken. Als gevolg hiervan moet de lezer regelmatig paragrafen doorwerken over onderwerpen als partijfinanciën, jongeren, vrouwen en structurele en kiesreglementaire vernieuwingen, die het verhaal onderbreken. Men kan zich afvragen of dit, zelfs in een partijgeschiedenis, wel in deze mate noodzakelijk is. In het geval van Bornewasser komt daar nog bij dat hij in de loop van zijn onderzoek kennelijk gefascineerd is geraakt door in het bijzonder de politicologische literatuur over politieke partijen en partijorganisaties. Zo schrijft hij reeds in zijn verantwoording: 'Verder waren en zijn er de politicologen met hun probleem-stellende hypothesen en vragen, tot de beantwoording waarvan de geschiedenis van deze – geruime tijd Nederlands grootste – politieke partij zou moeten bijdragen' (p. v). Elders gebruikt hij termen als 'kaderpartij' (p. 69), 'territoriale diffusie' (p. 70), 'pacificatie-democratie' (p. 72), 'integratiepartij' (p. 103), 'alleen bij uiterste noodzaak' (p. 173), 'Électeurs', 'adhérents' en 'militants' (p. 251), 'in de ijskast gezet' (p. 261), etc. Dit leidt tot zinnen als: 'Uitgedrukt in hedendaags politicologenjargon: als volkspartij wilde zij een integratiepartij zijn, springlevend specimen van een moderne massapartij, samenhang brengend tussen allerlei geledingen en stromingen' (p. 185). En: 'Deze overwegingen bevestigen voor de KVP de partijpoliticologische stelling dat de programma's, "de visitekaartjes van de partijen", een participatie-bevorderende, representerende en integrerende werking hebben' (p. 439). Maar ook sociologische inzichten heeft Bornewasser in ruime mate in zijn boek verwerkt. Nu zou het op zijn minst merkwaardig zijn om Bornewasser uitgerekend in dit tijdschrift het verwijt te maken dat hij mede gebruikmaakt van sociaal-wetenschappelijke literatuur. Eerder zou zijn boek politicologen moeten inspireren om omgekeerd meer dan in het verleden kennis te nemen van het werk van historici over bijvoorbeeld de christelijke politieke stroming. Evenmin zou het fair zijn te stellen dat het boek van Bornewasser geheel en al onleesbaar is voor niet-ingewijden. Slechts zij hier in alle nuchterheid geconstateerd dat door het relatief veelvuldige gebruik van sociaal-wetenschappelijk jargon het voordeel dat veel vooral oudere historische literatuur heeft boven sociaal-wetenschappelijke, te weten de grotere leesbaarheid, in het geval van het boek van Bornewasser minder sterk aanwezig is.

Waarschijnlijk de voornaamste reden waarom Bornewasser er niet in is geslaagd volledig aan het verzoek van de KVP te voldoen, is dat hij de studie ondanks zijn affiniteit met